

Мкртчян К. А.

здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Аксютіна А. В.

старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЖЕРЕЛА ПРАВА УКРАЇНИ ЯК ОСНОВНЕ ПОНЯТТЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Актуальність даної теми полягає у тому, що поняття «джерело права» входить до числа основних понять, які містить в собі юридична наука. На думку вченого – юриста А. А. Рубанова, його відносять до переліку так званих понять – метафор, основоположником якого є Тіт Лівій, що використав термін «джерело права» щодо законів XII таблиць, які було визнано джерелом публічного та приватного права в цілому. Вивчаючи цивільне право, можна провести аналіз та зробити висновок, що поняття «джерела права» вважаються сталими і широко використовуються в будь – якій юридичній літературі.[6, с.45-46]

Разом із розвитком державності активно розвивалися і джерела права, що з плином часу змінювалися за такими критеріями, як форма та зміст, здолавши шлях свого розвитку від першовитоків – так званих усім відомих звичаїв, до широкої системи різноманітних правових актів. Багатоманітність видів джерел права не обійшла стороною й таку галузь, як цивільне право. Останнім часом у правовій системі України відстежуються докорінні зміни, що є пов'язаними зі зміною в структурі та ролі джерел цивільного права. Визнання доктрини приватного права спричинило такий наслідок, що, якщо раніше традиційними джерелами права вважалися закони, підзаконні акти, то у сьогоденні цей перелік доповнився нормами міжнародних договорів, нормами римського приватного права, звичаєм, що походить від звичаєвого права, та договором. Такі доповнення нових видів джерел цивільного права України беззаперечно повинні досліджуватися вченими.[7, с.43-50]. У радянський період неодноразово мали місце спори, пов'язані з неоднозначністю розуміння категорії джерела права. Приблизно в 40 – х роках ХХ століття багатьма вченими було висловлено свою позицію з приводу вказаної проблематики. Було запропоновано під джерелом права розуміти «той спосіб або засіб, яким правилуповедінки безпосередньо державною владою надається загаль-

нообов`язкова сила».[1, с.336]

Також, доцільно було б зазначити, що і в романо – германській правовій системі відсутнє чітке, однозначно окреслене поняття «джерела права», та взагалі якесь уявлення про них. Як одна і з причин низького рівня дослідженості поняття джерел права є багатозначність і нечіткість самого терміну. Джерело (або ще виокремлюють таку назву, як форма) права є не лише категорією науки теорії права, але й галузевою дефініцією. Як цивільно – правова дефініція вона має чітко виражену юридичну природу, під якою розуміється юридична характеристика правового явища, яке виражає структуру, місце та роль певного явища в системі інших правових явищ у відповідності з його соціальною природою. Як вже було зазначено, джерело права трактується в юридичній літературі неоднозначно: і як діяльність держави щодо створення нових правових розпоряджень, і як певний результат такої діяльності, але виокремлюють ще й інші точки зору. На думку науковця С.О. Дробишевського, джерела права – це офіційно прийняті в незалежному політичному суспільстві особливі форми вираження і закріплення діючих правових норм, що надають вказаним правилам властивості гарантованості та загальнообов`язковості. [3, с.11]

Для системи джерел права, в тому числі і цивільного, характерні такі особливості, як системоутворюючі внутрішні типові зв`язки, а саме: а) зв`язок між юридичною силою нормативно – правових актів певного виду та нормами права, що в них містяться; б) зв`язок між правовими нормами того чи іншого виду актів та відносинами у суспільстві, що ними регулюються; в) зв`язок між відносинами у суспільстві та нормами права, що їх регулюють. До базової складової системи джерел цивільного права України можна віднести наступне: Конституцію України та загальні засади або принципи права, а до допоміжного компоненту можна віднести: звичай, судовий прецедент, доктрину, цивільно – правові договори (правочини), а також локальні правові акти. [4, с.29-32]

Цивільне законодавство, за винятком Конституції України, є основним, або, можна сказати, базовим формальним джерелом цивільного права і займає визначальне місце в системі джерел цивільного права. Воно спрямоване на регулювання цивільних відносин та складається з актів цивільного законодавства, тобто «нормативно – правових актів, що містять в собі цивільно – правові норми». А також доцільно було б відокремити нормативно – правовий договір, який теж відноситься до формальних джерел права. Це таке джерело права, що розуміється як формально обов`язкове правило поведінки загального характеру, що встановлене за взаємною згодою суб`єктів, які його укладають, і забезпечується державою. [8, с.12]

Говорячи про основні неформальні джерела, слід виокремити звичай та загальні засади або принципи. Звичай є базисом, основою, від якої походять всі інші джерела права. Звичаї були сформовані попередніми поколіннями. Ще одним продуктом діяльності людини є принципи. Принципами назива-

ються правові аксіоми, що висуваються людьми залежно від їх потреб на даний момент. Переходячи до вторинних джерел цивільного права України, слід надати увагу судовому прецеденту. Його вважають вторинним джерелом, так як він несе в собі лише уточнюючу та доповнюючу функції. Щодо правочину, то можна розкрити це поняття як специфічну форму приватного права, в якій не лише повторюються норми права, що створені або санкціоновані державою, а й створюються нові. Правочин необхідно розглядати як акт індивідуального правового регулювання, що конкретизує закріплені за допомогою норм різних галузей права права та обов'язки осіб.[5, с. 43].

Локальні правові акти покликані підтримувати належний рівень нормативно – правового регулювання повноважень юридичних осіб у межах повноважень, що делегувала їм держава. Локальні правові акти приймаються для уточнення та конкретизації норм, що містяться в законах, установлення механізмів їх реалізації, запровадження інших методів регулювання локальних відносин порівняно з передбаченими у законі.

Правова доктрина є науковим поглядом працівників юридичної галузі. Вона є уточнюючим джерелом права та двигуном у розвитку існуючих та появи нових форм права.

Отже, враховуючи все вищезазначене, ми виходимо на систему джерел цивільного права України, яку можна охарактеризувати таким чином: джерела права поділяються на основні(формальні – Конституція України, цивільне законодавство та нормативно – правовий договір; неформальні – звичай та принципи) та похідні (судовий прецедент, цивільно – правовий договір, або правочин, односторонній правочин та доктрина). Систему джерел цивільного права можна охарактеризувати як органічну систему, що побудована на принципах структурності та ієрархічності. Кожен елемент цієї системи має відносну самостійність та одночасно є пов'язаним з іншими елементами системи джерел, що означає, що в залежності від певних умов (соціально – політичних, економічних та інших) та показника розвитку громадянського суспільства одні елементи можуть набувати більш вагомого регуляторного впливу, а інші – втрачати своє значення. Проведене дослідження має велике наукове значення, так як лише знаючи структуру системи можливо провести аналіз кожного елемента в цілому. Завдяки системному підходу до вивчення джерел цивільного права можна досягти максимальної результативності дослідження.

1.Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології: Монографія Н.М. Пархоменко. К. : Юрид. думка, 2008. 336 с.

2.Кузнєцова Н. С. Акти цивільного законодавства Енциклопедія цив. права України Інститут держави і права В. М. Корецького НАН України; відп. ред.Я. М. Шевченко. К. Ін Юре. 2009.

3.Николюк Д. А. Формальні джерела права Держава і право. 2016.С.11.

4.Цивільне право України. Підручник у 2 т. / В. І. Борисова, (кер.авт.кол.), Л. М.

5. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; За ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. Право. 2014. Т. 1. 656 с

6. Цивільне право України. Підручник: У 2 т. В. І. Борисова, (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; За ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. Право. 2014. Т. 2. 816 с.

7. Цивільне право України. Навч. підручник. Іванов І.Ф., Куриліна І.В., та ін. Т.1. Алерта. К. 2019. с. 312

8. Цивільне право України. Навч. підручник. Іванов І.Ф., Куриліна І.В., та ін. Т.2. Алерта. К. 2019. с.312

Косенко Є.О.

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Аксютіна А. В.

старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ФІЗИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН: ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВА НА ЖИТТЯ

Теорія права і правова практика розрізняють поняття "права людини" і "права громадянина". У першому випадку мова йде про права, пов'язані з самою людською істотою, її існуванням і розвитком. Людина як суб'єкт прав і свобод тут виступає переважно як фізична особа. За Конституцією України до цього виду прав належать: право на життя (ст. 27), право на повагу до гідності людини (ст. 28), право на свободу та особисту недоторканість (ст. 29), право на невтручання в особисте та сімейне життя (ст. 32) тощо [1].

Фізична особа – це особа, яка є учасником цивільних відносин, яка може бути громадянином України, іноземцем або особою без громадянства. (Ст. 24 Цивільного кодексу України). Фізична особа – це завжди і тільки людина. Крім того, людина може розглядатися як суб'єкт права, а може бути предметом наукового дослідження або розглядатися як об'єкт впливу у іншій системі суспільних зв'язків [2].

Цивільне право регламентує два види суспільних відносин – майнові та немайнові. Якщо майнові пов'язані із власністю, то немайнові (нематеріальні блага) позбавлені економічного змісту. До особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи, законодавець відносить: право на життя; право на усунення небезпеки, яка загрожує життю та здо-